

פליטים ומבקשי מקלט מאריתריאה וסודן בישראל - תמונת מצב, דצמבר 2017

מספרים ונתונים

ע"פ נתוני רשות האוכלוסין העדכניים ביותר, בישראל חיים כ-35,300 מבקשי מקלט מאריתריאה וסודן שחצו את הגבול ממצריים ומשום כך מוגדרים על ידי משרד הפנים כ"מסתננים"¹. מאז 2013 נכנסו לישראל מגבול מצרים 300 מבקשי מקלט בלבד, ובשנת 2017 לא נכנס אפילו אחד.

מעמדם הרשמי של מבקשי המקלט ומדיניות אי ההרחקה - מבקשי המקלט שוהים בישראל כדין. ישראל נוקטת מדיניות אי-הרחקה בנוגע למבקשי מקלט מאריתריאה וסודן, ומקיימת את עיקרון "אי ההחזרה" משום שנסקפת להם סכנת חיים במקרה ויוחזרו למדינת מוצאם.² אמנת הפליטים משנת 1951 עליה חתומה ישראל ואותה אשררה קובעת באופן שאינו משתמע לשני פנים כי אין להחזיר מבקש מקלט למדינתו או לגרשו, ואין להעמידו לדין גם אם נכנס אל המדינה באופן בלתי חוקי. משום כך, מעניקה ישראל למבקשי המקלט רישיון שחרור בתנאים מגבילים מכוח סעיף 2(א) לחוק הכניסה לישראל, אותו עליהם לחדש מדי חודש-חודשיים.

מערכת מקלט לא מתפקדת - עד שנת 2013 מדינת ישראל לא אפשרה כלל לאריתראים וסודנים להגיש בקשות-מקלט, והסתפקה בהימנעות מגירושם. מסוף 2013 החלה המדינה לבצע הליך בדיקה באופן רשמי, אך ההליך מתבצע למראית עין בלבד, ומתקיים בחוסר יעילות ובחוסר תום לב. עד היום הוגשו אלפי בקשות מקלט, הרוב כלל לא נבדקו, ואלפים נדחו על הסף ללא בדיקה. הלשכה בה ניתן להגיש בקשות מקלט אינה נגישה ואנשים ממתנינים חודשים רק לאפשרות להגיש את הבקשה. מתוך 13,764 בקשות מקלט של אריתראים וסודנים שהוגשו עד יולי 2017, רק 10 קיבלו מעמד פליט. ישראל מחזיקה באחוזי ההכרה הנמוכים ביותר בעולם המערבי (פחות מאחוז!), וזאת לעומת אחוזי ההכרה הגבוהים הממוצעים בעולם העומדים על 87% לאריתראים 63% לסודנים, דבר המעיד על חוסר תום הלב בבדיקת הבקשות. נכון להיום תלויות ועומדות 7,282 בקשות מקלט של אריתראים וסודנים שלא זכו לתשובה כלל, כאשר מספר לא מבוטל מהם מחכים לתשובה כבר למעלה משלוש שנים. בנוסף, אלפים שמילאו בקשות מקלט לא מצליחים להגיש אותן כלל, וזאת מאחר שקיימת לשכה אחד בלבד בישראל שבה אפשר להגיש בקשות מקלט, ולשכה זו מקבלת עשרות בודדות של בקשות ביום.³

מצוקת השכונות בדרום תל-אביב - מאז תחילת הגעתם של מבקשי מקלט לישראל ועד 2012 עת הושלמה בניית הגדר בגבול מצרים נשלחו על ידי רשות האוכלוסין וההגירה באוטובוסים לדרום ת"א עשרות אלפי מבקשי מקלט. בשנת 2014 פורסם דו"ח מפורט ונוקב של מבקר המדינה⁴, בו נקבע באופן נחרץ כי מצב השכונות בדרום תל אביב הולך ומחמיר, והאשמה לכך מוטלת על כתפי הממשלה, שמזניחה ומפקירה אותן בכל היבט, במיוחד בחוסר התמודדות עם האתגר של נוכחותם הצפופה של זרים, ביניהם מבקשי המקלט.

¹ הנתון נמסר בוועדת הפנים בדיון על תיקון החוק למניעת הסתננות שנערך ביום רביעי 29.11.17 – טרם פורסם פרוטוקול
² על המצב באריתריאה: <http://assaf.org.il/he/content/%D7%94%D7%9E%D7%A6%D7%91-%D7%91%D7%90%D7%A8%D7%99%D7%AA%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%94%D7%91%D7%A1%D7%95%D7%93%D7%9F>
על המצב בסודן: <http://assaf.org.il/he/content/%D7%94%D7%9E%D7%A6%D7%91-%D7%91%D7%90%D7%A8%D7%99%D7%AA%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%94%D7%91%D7%A1%D7%95%D7%93%D7%9F>

³ זאת ועוד, ההזנחה וחוסר התפקוד של מערכת המקלט הביאו לניצול המצב על ידי סוחרי אדם אשר מייבאים לישראל עשרות אלפי עובדים ממזרח אירופה "בדלת האחורית", תוך עקיפת המכסות ומנגנוני הפיקוח על העסקת עובדים זרים. סוחרי אדם אלה מנחים את העובדים להגיש בקשות מקלט ומבטיחים להם אשרות עבודה בידיעה כי יעברו חודשים או שנים עד שבקשותיהם ייבדקו. להרחבה: דוח המוקד לפליטים ולמהגרים, מתדפקים בשער <http://hotline.org.il/wp-content/uploads/2017/11/HRM-Knocking-at-the-Gate-Heb-WEB-2017.pdf>
⁴ "זרים שאינם בני הרחקה", דוח מבקר המדינה 64, יוני 2014.

שלוש וחצי שנים חלפו מאז פרסום דוח המבקר והממשלה לא עשתה דבר, מלבד השקעת משאבים אדירה במאבק פופוליסטי ומתוקשר במבקשי המקלט. **ההתעללות בפליטים לא מיטיבה עם תושבי דרום ת"א, אלא להיפך!** השארתם של מבקשי המקלט ללא רישיונות עבודה וללא זכויות בסיסיות רק מגבירה את הנטל על התושבים הותיקים בשכונות. על הממשלה מוטלת החובה להשקיע משאבים באזורים אלה בתחומי החינוך, הרווחה, הבריאות, התשתיות, התחבורה והדיור לרווחת כלל תושביהם. מתן רישיונות עבודה וגנישה לשירותי בריאות ורווחה למבקשי המקלט יובילו גם לפיזור טבעי שלהם ברחבי הארץ ולהפסקת התלות שלהם במעט השירותים הייעודיים המוקצים להם בת"א.

כליאה במתקן חולות - החוק למניעת הסתננות תוקן בפברואר 2016 וזמן הכליאה המקסימאלי במתקן עומד כעת על 12 חודשים. במתקן חולות שוהים כיום כ-1,200 מבקשי מקלט, וניתן לכלוא בו מקסימום 3,360 מבקשי מקלט. עלות הקמת המתקן למדינה הייתה מעל חצי מיליארד ש"ח, ועלות החזקתו לפי דברי השר לביטחון פנים, גלעד ארדן, מגיעה ל-240 מיליון ש"ח בשנה. תכליתו המוצהרת של מתקן חולות היתה הפעלת לחץ על מבקשי המקלט לעזוב את ישראל - כיום ברור שמטרה זו נכשלה: **כאשר האופציות הן כליאה או המשך מסע המנוסה והפליטות בעולם, רבים ממבקשי המקלט יבחרו בכליאה.**

גירוש למדינה שלישית - רואנדה ואוגנדה - ישראל מפעילה לחץ כבד על מבקשי המקלט על מנת שיעזבו את ישראל "מרצון", בעיקר למדינות ה"שלישיות" אוגנדה ורואנדה. רשות האוכלוסין וההגירה מבטיחה למבקשי המקלט שהם עוזבים למדינה בטוחה, בה יקבלו מעמד חוקי, יוכלו להתקיים בכבוד ולהגיש בקשת מקלט, אך מאות עדויות של עוזבים מרצון חושפות מציאות קשה באותן המדינות: הם מנוצלים, מושפלים, נאלצים למסור את מסמכי הנסיעה שמספקת להם ישראל, כספם נשדד או משולם כשוחד על מנת להימנע ממעצר. הם אינם מקבלים מעמד ונאלצים להמשיך את מסע הפליטות שלהם, חלקם נסחרים, חלקם נופלים קורבן לדאע"ש, רבים מהם מנסים את מזלם להגיע לאירופה ומתים בדרך.⁵

ב-2017 בג"ץ קבע כי אזרחי סודן ואריתריאה **שלא הגישו בקשות מקלט או שבקשותיהם נדחו**, כלומר, רק מי **שנקבע לגביו שאינו פליט - ניתן לפעול לגירושו**. כאמור, ישראל מועלת בחובותיה המוסריות והחוקיות ואינה מעמידה מערכת מקלט מתפקדת שתאפשר הגשה של בקשות מקלט והכרעה בהן, ופועלת לגירוש ללא הבחנה של מבקשי המקלט מאפריקה. בנוסף, בעוד ישראל התחייבה בפני בית המשפט כי ברואנדה יקבלו מבקשי המקלט מעמד וכי יוכלו להגיש בקשת מקלט, כי יעמדו איתם בקשר ויוודאו את ביטחונם, **עדויות שנאספו** ממבקשי מקלט שעזבו מציגות סיפור שונה לחלוטין.⁶

ההסכמים עם רואנדה - ההסכם עם רואנדה שנבחן בימ"ש מחייב כי העברת מבקשי המקלט מישראל לא תתבצע בכפייה. עם זאת, לאחרונה דווח על כך כי ראש הממשלה נתניהו עדכן את ההסכם עם רואנדה באופן שיאפשר גירוש אליה גם בכפייה, וכי ישראל תשלם לרואנדה \$5,000 תמורת כל מבקש מקלט שרואנדה תיאותר לקבל. **לעומת הדיווחים הללו, שרת החוץ הרואנדית אמרה כי אין הסכם חתום, ושעיקרי ההסכם שנדון הוא לגבי מעבר של מבקשי מקלט ברצון בלבד.**⁷ **ראש הממשלה מתהדר בהסכם שטרם נחתם ופרטיו טרם סוכמו ועוד מוסיף וטוען כי הוא עומד בדרישות בג"ץ – זאת בשעה שההסכם החדש שלכאורה הושג כלל לא נבחן על ידי בית המשפט.**

⁵ ראה למשל, **דרך הייסורים של מבקשי המקלט שהוחזרו לאפריקה**, כתבתם של שי ירדן צור ושי זילבר, הארץ, 24.11.17 <https://www.haaretz.co.il/news/education/premium-1.4626317>

⁶ ראה למשל, **דרך הייסורים של המהגרים מאפריקה**, כתבתו של יוסי מזרחי, ערוץ 2, 2.12.17 - <http://bit.ly/2j9ot6g>

⁷ מאמר בניו טיימס הרואנדי מיום 23.11.17: <http://www.newtimes.co.rw/section/read/224133>; הארץ, יהונתן ליס, **שרת החוץ של רואנדה: מוכנים לקבל 10,000 מבקשי מקלט - אם הם מרגישים בנוח לבוא:**

<https://www.haaretz.co.il/news/education/1.4625576>

תיקון החוק למניעת הסתננות, התשע"ו - 2017 : חשוב להדגיש כי ההצעה החדשה אינה מדברת כלל על גירוש של מבקשי מקלט, ואינה עוסקת בהסכמים של ישראל עם מדינות שלישיות, אלא בעיקרה מאריכה לתקופות שונות הוראות קיימות. החלק הדרמטי שבהצעת החוק נוגע להארכה של הוראת השעה בדבר הפעלתו של מתקן חולות בשלושה חודשים בלבד, ולא בשלוש שנים כפי שהיה בהוראת השעה הקודמת (סעיף 5(3) להצעת החוק (סעיף 8 להוראת השעה). לעמדתנו, אם ממשלת ישראל כבר מודה כי מתקן חולות יקר ומיותר, הרי שעליו להסגר לאלתר ואין להאריך בשלושה חודשים את הוראת השעה בעניינו.

שינוי נוסף שהצעת החוק מקדמת הוא החרפת המגבלות הגיאוגרפיות על מבקשי המקלט (סעיף 1 להצעת החוק, סעיף 32 להוראת השעה) כך שאלו יחולו לא רק על מי שישב בחולות והשתחרר. כמון כן, ההצעה מטילה ענישה מוגברת כלפי מעסיקים שיעסיקו מבקשי מקלט בניגוד למגבלות. בעוד יש לעודד יציאה של מבקשי מקלט משכונות דרום ת"א ואזורים מוחלשים נוספים, אין לעשות זאת בדרך אלימה של ענישה, אלא על ידי מתן סיוע ותמריצים, הן למבקשי המקלט והן לרשויות מקומיות ומעסיקים שיקלטו אותם. אסור לחזור על אותה הטעות ולהעביר לשכונות מוחלשות אחרות את מבקשי המקלט. פיזור חייב להיעשות תוך תמיכה אמתית בשכונות ובערים הקולטות. כמו כן, חייבים להביא בחשבון כי נדרשת לאדם תקופת התארגנות כדי לשנות מקום מגורים ומקום עבודה, וכי בחלק מן המקרים מדובר במשפחות עם ילדים במערכת החינוך, שיש לאפשר להם לסיים את שנת הלימודים. כאמור, שאר סעיפי ההצעה טכניים, ונוגעים בעיקרם להארכה של הוראות קיימות.

הפתרונות פשוטים ואפשריים:

- 1. השקעה ישירה בשכונות דרום ת"א - הממשלה צריכה להשקיע בתשתיות בשכונות דרום תל אביב, לתגבר את מנגנוני הרווחה, הבריאות, החינוך והפיקוח בשכונות; היחס לדרום ת"א במשך שנים ארוכות הוא כאל החצר האחורית של ת"א והיא מוזנחת, ענייה ועמוסה בבתי בושת ובסוחרים סמים - מגיעה לתושבי השכונות מדיניות ממשלתית מכבדת, ולא עוד הבטחות ריקות.**
- 2. עידוד פיזור גיאוגרפי של מבקשי המקלט - מאחר שאין יותר כניסה של מבקשי מקלט חדשים מגבול מצרים, על הממשלה לפעול לפיזור מבקשי המקלט שכאן ברחבי הארץ, וזאת באמצעות מתן רישיונות עבודה כדין, ביטול ההיטלים על המעסיקים, עידוד העסקת מבקשי מקלט על חשבון הבאת מהגרי עבודה, קידום יוזמות המעודדות העסקה מחוץ לתל אביב ומתן שירותי בריאות ורווחה בסיסיים לאוכלוסיית מבקשי המקלט ברחבי ארץ;**
- 3. בדיקה אמתית של בקשות מקלט - מערכת המקלט של ישראל אינה מתפקדת, וזו אינה טעות אלא מדיניות מכוונת. יש לתת לכל מבקשי המקלט להגיש בקשות מקלט ולבחון אותן בכנות ועל פי הסטנדרטים הקבועים בעולם. לא ניתן להשלים יותר עם העובדה שישראל היא המדינה המערבית בעלת אחוזי ההכרה הנמוכים ביותר בפליטים (פחות מאחוז!). ישראל צריכה לתת מעמד למי שזכאי לו, ולא לעשות כל שביכולתה כדי להתעמר באנשים שכל חטאם הוא שהגיעו אליה בבקשה למקלט.**
- 4. התנגדות לכליאה של חפים מפשע - תמיכה בסגירה לאלתר של מתקן "חולות".**